

Towarzystwo Lekarskie na Grodzieńszczyźnie, historia, współczesność i przyszłość.

Kazimierz Jodkowski . Grodno. Białoruś.

Na początku XX w. na ziemiach polskich, będących pod zaborami Rosji, Austrii i Prus mieszkało ok. 24 mln. mieszkańców. Polskich lekarzy pracowało ok. 4300, w tym 2500 w zaborze rosyjskim, 1500 w zaborze austriackim i 300 w zaborze pruskim. Poza granicami kraju pracowało ok 1000 lekarzy, w tym 100 w USA, w Imperium Rosyjskim ponad 800 i około 30 we Francji. (1)

Do wybuchu I wojny światowej lekarze na ziemiach polskich byli zrzeszeni w blisko 30 stowarzyszeniach ogólnolekarskich, mających na celu podnoszenie kwalifikacji zawodowych i obronę interesów ekonomicznych. Najstarszym z nich było Wileńskie Towarzystwo Lekarskie (1859-1939) założone w 1805 r. jako pierwsze w historii ruchu polskich towarzystw medycznych i pierwsze w Imperium Rosyjskim. Drugim było warszawskie towarzystwo lekarskie, powołane w 1820 r. Kolejne z działających w zaborze rosyjskim powstawały w: Zytomierzu (1858-1866), Kamieńcu Podolskim (1859-1865)- zamknięte w ramach represji po powstaniu styczniowym- Radomiu (1871), Płocku (1872), Lublinie (1874), Kielcach (1874), Kaliszu (1877), Kownie (1885-1888), Łodzi (1885), Kutnie (1894), Łęczycy(1894), Częstochowie (1901), Sosnowcu (1907), Siedlcach (1908), Piotrkowie Trybunalskim (1913). (2) W 1917r. powstało Stowarzyszenie Lekarzy i Przyrodników Polskich w Mińsku (1917-1920). Na kresach wschodnich II RP funkcjonowały towarzystwa ogólnolekarskie w takich miastach wojewódzkich, jak: Lwów, Tarnopol, Łuck, Wilno, Nowogródek, Brześć nad Bugiem. Posiadały oddziały w niektórych miastach powiatowych oraz po kilkanaście specjalistycznych towarzystw lekarskich we Lwowie i Wilnie. (3)

Tworzenie towarzystw lekarskich było jedną z form działalności społeczno-medycznej, jaka rozwijała się w różnych krajach Europy w drugiej połowie XIX i na początku XX w. Na terenie obecnej Białorusi jako pierwsze powstało w 1862 r. Towarzystwo Lekarskie guberni mohylewskiej.(4) W ślady środowiska mohylewskiego poszli lekarze guberni mińskiej. Prawie jednocześnie starania o utworzenie własnego towarzystwa podjęli lekarze guberni grodzieńskiej, którzy przygotowali projekt statutu i zwrócili się 6 października 1862 r. za pośrednictwem inspektora lekarskiego dr. med. J.M. Zaleskiego do gubernatora z prośbą o wyrażenie zgody na formalne rozpoczęcie działalności. Już 21 października 1862 r. gubernator przesłał prośbę wraz z projektem statutu, do rozpatrzenia urzędowi generał-gubernatora w Wilnie. Ostatecznie 31 grudnia 1862 r. wszystkie dokumenty były wysłane do zatwierdzenia przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Petersburgu.(5) Do tego momentu kolejne etapy drogi służbowej pokonywano sprawnie, co należy wiązać z okresem odwilży posewastopolskiej. Na początku 1863 r., w związku z wybuchem powstania styczniowego, minister spraw wewnętrznych Cesarstwa Rosyjskiego postanowił

wstrzymać się z decyzją zatwierdzenia statutu do czasu ustabilizowania się sytuacji politycznej. Powstanie styczniowe miało na Grodzieńszczyźnie bardzo szerokie poparcie, dlatego po jego upadku utrzymywały się tam szczególne reguły stanu wojennego. Nie zważając na to, środowisko lekarzy grodzieńskich ponownie zwróciło się do generał-gubernatora z prośbą o zatwierdzenie statutu dla Towarzystwa Lekarskiego guberni grodzieńskiej. Ostatecznie 24 grudnia 1869 r. urząd generał-gubernatora poinformował o zatwierdzeniu statutu i zgodzie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na działalność w Grodnie Towarzystwa Lekarskiego w Cesarstwie Rosyjskim. (6)

Towarzystwo Lekarskie guberni grodzieńskiej w poszczególnych latach pracowało różnie, co zależało od warunków politycznych i społecznych oraz inicjatywy, energii i twórczości jego członków. Początkowo w skład Towarzystwa wchodziło zaledwie 13 osób, ponieważ większość lekarzy pracujących na Grodzieńszczyźnie była zesłana na Syberie za działalność patriotyczną i udział w powstaniu styczniowym.

Na przełomie XIX i XX w. powstały również towarzystwa medyczne w innych miastach guberni grodzieńskiej. 12 kwietnia 1885 r. zatwierdzono statut Białostockiego Towarzystwa Medycznego, którego pierwszym prezesem został dr med. E.E. Walter.(8). W guberni grodzieńskiej silne środowisko medyczne istniało w Brześciu Litewskim.

Posiedzenia Towarzystw były swego rodzaju szkołą badań naukowych, krzątowania stosunków koleżeńskich i współpracy.

Powstanie pierwszego Towarzystwa Lekarskiego na Grodzieńszczyźnie w latach sześćdziesiątych XIX w. uzależnione było od warunków politycznych, czyli od sytuacji przed i po powstaniu styczniowym. Rychło jednak władze imperium rosyjskiego dostrzegły korzyści wynikające z działalności społeczno-lekarskiej, częściowo zaspokajającej potrzeby zdrowotne ludności guberni, dlatego z reguły wyrażały zgodę na tworzenie wielu towarzystw medycznych i dobroczynnych. Towarzystwo Lekarskie guberni grodzieńskiej przejawiało największą aktywność w latach dziewięćdziesiątych XIX w., co wyrażało się między innymi w ilości członków i liczbie posiedzeń (np. W 1891 r. liczyło 25 członków i zebrało się 12 razy).

W 1914 r. Towarzystwo Lekarskie guberni grodzieńskiej przestało działać. (7) Na fakt ten miała również wpływ I wojna światowa.

Dopiero po 1989r. w wyniku upadku komunizmu i powstania suwerennych państw za wschodnią granicą Polski zaczęły powstawać w krajach byłego związku sowieckiego Polskie Towarzystwa Lekarskie. W krajach ościennych za południową i wschodnią granicą Polski funkcjonują ponad 10 Polskich Towarzystw Lekarskich (Litwa, Ukraina, Czechy, Mołdawia, Rosja, Białoruś). Na terenie Białorusi w czasie obecnym funkcjonuje 3 Towarzystwa Medyczne: Polskie Towarzystwo Lekarskie w Baranowiczach, Polskie Towarzystwo Lekarskie na Grodzieńszczyźnie i Stowarzyszenie Polonii Medycznej w Mińsku.

Polskie Towarzystwo Lekarskie w Baranowiczach powstało w 1992r jako kółko lekarzy przy miejscowym oddziale ZPB, a z 1997r jako samodzielna organizacja Polskie Towarzystwo Lekarskie w Baranowiczach i z 1997r jest członkiem Federacji Polonijnych Organizacji Medycznych Świata. W 2002r Towarzystwo obchodziło 10-lecie z udziałem przedstawicieli Naczelnej Izby Lekarskiej, „Wspólnoty Polskiej” i innych gości z Polski i Białorusi. W tej chwili Towarzystwo liczy 32 członków, prezesem jest Marja Syczewska.

W Mińsku w 2001r. podjęto decyzje o utworzeniu kółka lekarskiego przy Mińskim oddziale ZPB, a w 2010r powstało Stowarzyszenie Polonii Medycznej w Minsku zarejestrowane w Ministerstwie Sprawiedliwości, prezesem którego jest Rusłan Horodko.. Stowarzyszenie liczy 52 osoby: lekarzy, pielęgniarki, farmaceuci. Stowarzyszenie młode ale pełne ambitnych planów.

Polskie Towarzystwo Lekarskie na Grodzieńszczyźnie (PTLG), które powstało w styczniu 1995r. integruje lekarzy polskiego pochodzenia z Grodna i okolic. Na założycielskim zebraniu spotkało się 15 osób, w 1996 – 50, w 1999 – 160, w tej chwili Towarzystwo liczy już około 200 lekarzy i naukowców różnych specjalności: internistów - 93, chirurgów - 60, pediatrów - 21, neurologów - 2, , anestezjologów - 3, ftizjopneumonologów - 2, ginekologów, otolaryngologów i innych - 13. Członkami PTLG są 10 pracowników Uniwersytetu Medycznego (jeden profesor, 9 doktorów nauk medycznych) - lekarzy wyższej kwalifikacji różnych specjalności z różnych katedr Uniwersytetu. 72% członków – to lekarze w aktywnym wieku, do 50 lat. Jednak 10 młodych lekarzy naszego Towarzystwa wyjechali do Polski i pracują w swoim zawodzie.

Główne cele działalności Towarzystwa się niezmiennie: Integracja lekarzy polskiego pochodzenia; pielęgnowanie i rozwój w środowisku lekarskim kultury polskiej, języka polskiego, polskich obyczajów narodowych; uszanowanie historii Polski; współpraca z polskimi kolegami; kształcenie i podwyższanie kwalifikacji zawodowych członków Towarzystwa przez organizowanie staży specjalistycznych dla lekarzy i naukowców w Polsce; aktywne uczestnictwo w naukowych konferencjach, zjazdach międzynarodowych w Polsce; organizacja konferencji naukowych na Białorusi z udziałem szerokich kręgów naukowców z Polski oraz krajów UE; organizacja praktyki studentów-medyków w polskich szpitalach.

.W grudniu 1996r. PTLG wstąpiło do Federacji Polonijnych Organizacji Medycznych Świata. Nasza organizacja ma delegatów w Radzie Federacji. Po 15-20 osób Towarzystwa brali udział we wszystkich Kongresach Polonii Medycznej Świata.

W 1995-1998r przy Grodzieńskim Instytucie Medycznym odbyły się Konferencje poświęcone 125-leciu Towarzystwa Lekarzy Gubernii Grodzieńskiej, 120-leciu Czerwonego Krzyża na Grodzieńszczyźnie, Zjazd chirurgów Białorusi i inne konferencje na których aktywny udział brali członkowie naszego Towarzystwa w zorganizowaniu wycieczek dla zaproszonych gości z Polski do Nowogródka (rodzinne miasto A. Mickiewicza), jezioro Świtez, Nieświrza (pałac Radziwiłuw), pamiętne miejsca E. Orzeszkowej.

W latach 1995-2005 na Uniwersytecie im. J. Kupały i Uniwersytecie Medycznym w Grodnie odbyli się konferencje naukowe, których gośćmi honorowymi i aktywnymi uczestnikami byli naukowcy z Warszawy, Łodzi, Poznania, Gdańska, Legnicy, Szczecina i innych centrów naukowych Polski. W latach 2001-2003 Wydział Wychowania Fizycznego Uniwersytetu im. J. Kupały razem z PTLG i naukowcami z Białegostoku, Radomia, Poznania zorganizowali dwie konferencje miedzynarodowe „Wychowanie fizyczne i współczesne problemy kształcenia i ochrony zdrowia młodzieży”. Konferencji odbyli się dzięki aktywnej działalności członka PTLG docenta Andrzeja Szpakowa.

W 2008-2009rr. Katedra Ftizjatrji Uniwersytetu Medycznego z udziałem członka PTLG Heleny Aleksa, przy pomocy Polskiego Towarzystwa Chorób Płuc i Polish Aid Program zorganizowali seminarium i konferencje w których uczestnikami byli członkowie PTChP kolegi z Warszawy Prof. J. Kowalski, P. Gutkowski, T. Zielonka, A. Doboszyńska, U. Demków, J. Ziolkowski.

Od dawna mamy dobre stosunki z Fundacją na rzecz Dzieci Zagłębia Miedziowego w Legnicy, z Katedrami Medycyny Sportowej AWF w Krakowie, Poznaniu, Warszawie, Katedrami Kardiologii, Chirurgii AM w Białymstoku, Gdańsku, Warszawie, Katedrami Anatomii Śląskiej AM, AM we Wrocławiu, Warszawie. Z tych wszystkich ośrodków naukowych zawsze otrzymywali zaproszenia do udziału w imprezach naukowych. Od wielu lat nasze lekarze Towarzystwa uczestniczą w Międzynarodowych Warsztatach Kardiologicznych „Wschód-Zachód” w Białymstoku organizatorem których jest Pan Prof. W.J. Musiał.

Przedstawiciele PTLG są nie tylko aktywnymi uczestnikami sesji naukowych, lecz także współorganizatorami i prowadzącymi, często są członkami komitetów naukowych. Istnieją tu wielkie możliwości dla wymiany doświadczeń i dla wzajemnej współpracy między Polskimi Organizacjami medycznymi Macierzy i na Obczyźnie. W ciągu ostatnich 10 lat członkowie PTLG obronili 6 doktoratów i 1 pracę habilitacyjną. Niektóre z tych prac zostały opublikowane w polskich czasopismach i materiałach konferencyjnych.

Wydawnictwo medyczne URBAN & PARTNER z Wrocławia w ciągu wielu lat pszesyłało bezpłatnie prenumeratę Pediatrii Polskiej, nadal otrzymujemy miesięczniki „Medycyna Praktyczna”, „Medycyna po Dyplomie”, „Kardiologia Polska”, „Przegląd Lekarski” z Krakowa, Gazeta Lekarska z Warszawy.

Otrzymywanie miesięczników, a także Gazety Lekarskiej pomaga czerpać informacje o życiu lekarskim w Polsce i postępach medycyny na poziomie światowym i ma praktyczny użytek w klinikach Grodzieńszczyzny.

W ciągu ostatnich 10 lat corocznie nasi lekarze i naukowcy wyjeżdżali na staże specjalistyczne do szpitali w Siedlcach, Krakowie, Warszawie, finansowane przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”.

Członkowie Towarzystwa aktywnie uczestniczyli w życiu Związka Polaków na Białorusi. W 1997 i 2010.r zbierali pieniądze na pomoc powodzianom w

Polsce, na pomnik Adama Mickiewicza w Grodnie, niejednokrotnie wygłaszali referaty na tematy medyczne na Uniwersytecie III wieku.

Wielkim wydarzeniem w życiu PTLG stał udział 20 lekarzy z Grodzieńszczyzny w spotkaniu z Ojcem Świętym Janem Pawłem II podczas jego wizyty w Siedlcach w czerwcu 1999r.

Jestemy częścią narodu polskiego, który po historycznym przełomie roku 1989/1990 zapoczątkował proces odrodzenia narodowego. Wiele uczyniliśmy na tej drodze, ale w ostatnich latach konflikt wokół ZPB nie sprzyja rozwojowi społecznych organizacyj w kraju. W oczekiwaniu na lepsze czasy lekarze PTL na Białorusi czynią co mogą, by utrzymać stan posiadania, a jeśli się da – powiększyć ich.

Doświadczenie w zachowaniu tożsamości narodowej, krzewieniu tradycji i pamięci narodowej, tworzeniu i wykorzystaniu zaplecza intelektualnego, podwyższenia kwalifikacji zawodowych mają dla nas pierwszorzędne znaczenie na obecnym etapie naszego rozwoju.

Piśmiennictwo;

1. Ciechanowski S.; Medycyna polska w dobie ostatniej, Kraków 1911, s. 9-10.
2. Brożek K.; Rys polskiego ruchu lekarskich towarzystw naukowych do roku 1918, „Kultura i Społeczeństwo” 1977, r21, nr1, s123-131
3. Brożek K. Polonijne Towarzystwa Medyczne. Przeszłość i współczesność. Annales Academiae Medicae Silesiensis. Katowice 2000, vol. 44-45.
4. Kriuczok G.R. Oczerki istorii medicyny Białorusi, Minsk 1976; A.P. Mołczanow, Nowyje materiały iz istorii wozniknowienja medicynskich obszczestw Bielorusi, „Zdrawoochronienie Bielorusi”, 1969, nr 5.
5. Białoruskie Państwowe Archiwum Historyczne w Grodnie (dalej jako BPAH). F. 1, dz. 26, sygn. 81, k. 38.
6. E.M. Tiszczenko, F.I. Ignatowicz, E.A. Sawko. Obszczestwo wraczej grodzieńskiej guberni (w; Istorii medicyny i zdrawoochronienja Grodzieńszczyzny. Materiały naucznoej konferencji. Cz. 1-2, Grodno 1965.)
- 7.BPAN. F. 9. dz. 4. sygn. 124. k. 163-164.
- 8.BPAN. F. 9. dz. 1. sygn. 1076. k. 1, 6-14.
- 9.Jewgienij M. Tiszczenko. Geneza i działalność towarzystw lekarskich na Grodzieńszczyźnie (1862-1914).Medycyna Nowożytna. Studia nad Historią Medycyny. Tom 3, z. ½,1996.